

CIRCULAR 2/2005, REGULADORA DE L'APLICACIÓ DE L'ARTICLE 117 DEL REGLAMENT PENITENCIARI

1. EXPOSICIÓ DE MOTIUS

El tractament penitenciari és una obligació assumida per l'Estat en diferents disposicions normatives. Així l'art. 25.2 de la Constitució espanyola (CE) diu que "les penes privatives de llibertat s'orientaran a la reinserció social". L'art. 59.1 de la Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària (LOGP) diu que "el tractament penitenciari consisteix en el conjunt d'activitats directament dirigides a la consecució de la reeducació i reinserció social dels penats". L'art. 110 del Reial decret, 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament penitenciari (RP) diu "per a la consecució de la finalitat ressocialitzadora de la pena privativa de la llibertat l'Administració penitenciària ha de potenciar i facilitar els contactes amb l'exterior disposant, sempre que sigui possible, amb els recursos de la comunitat com a instruments fonamentals en les tasques de reinserció".

Regles universals per al tractament dels reclusos, concebudes per la "Comissió Internacional Penal i Penitenciària" de la Societat de Nacions:

1- Art. 58 de les Regles mínimes per al tractament dels reclusos, adoptades pel Primer Congrés de les Nacions Unides sobre Prevenció del Delicte i Tractament del Delinqüent, celebrat a Ginebra l'any 1955, i aprovades pel Consell Econòmic i Social en les resolucions 663C (XXIV), de 31 de juliol de 1957, i 2076 (LXII), de 13 de maig de 1977, fa referència que "la fi i la justificació de les penes i mesures privatives de llibertat és aconseguir, tant com sigui possible, que el delinqüent, una vegada alliberat, no solament vulgui respectar la llei i proveir les seves necessitats sinó també que sigui capaç de fer-ho". Per aconseguir aquest propòsit, el règim penitenciari ha d'utilitzar, tot tractant d'aplicar-los de conformitat amb les necessitats del tractament individual dels delinqüents, tots els mitjans guardors, educatius, morals, espirituals i d'altres tipus, i totes les formes d'assistència de què es pugui disposar.

2- Art. 10.3 del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics fet a Nova York, el 19 de desembre de 1966, observa que "el règim penitenciari consistirà en un tractament, la finalitat del qual és la reforma i readaptació social dels penats".

3- Art. 63.1 de la Resolució 1984/47, de 25 de maig, del Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides, sobre principis rectors, on s'observa que aquests principis "...exigeixen la individualització del tractament que, al seu entorn requereix un sistema flexible de classificació en grups de reclusos".

4- Art. 70 del conjunt de regles mínimes per al tractament de reclusos adoptada pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa de 19 de gener de 1973, referint que "... quan sigui possible després d'un estudi de la personalitat de cada condemnat a una pena o mesura de certa duració, s'ha de preparar un programa de tractament per al

reclús, segons les dades que s'obtinguin de les seves necessitats individuals, les seves capacitats i el seu estat d'ànim".

Aquests antecedents, entre d'altres, van fer que l'interès en l'aplicació de les possibilitats tractamentals que permet l'article 117 de l'RP sigui un tema important per mantenir un règim penitenciari sostenible i adequat als compromisos internacionals assumits per l'Estat, on la reeducació i reinserció social del reclusos són el punt clau de les mesures privatives de llibertat.

2. APLICACIÓ DE L'ART. 117 DE L'RP

L'article 117 de l'RP suposa l'aplicació de les mesures adients que facilitin l'execució de programes especialitzats a penats classificats en segon grau.

2.1 REQUISITS GENERALS D'APLICACIÓ DE L'ART. 117 DEL RP

Per aplicar aquesta mesura de tractament s'han de complir els requisits següents:

- Interns classificats en **segon grau** de tractament penitenciari.
- Interns que per les seves circumstàncies personals i penitenciàries tinguin un perfil de **baixa perillositat** i un **baix risc de trencament** de condemna.
- Interns que necessitin i estiguin capacitats i disposats a **acudir regularment o puntualment a una institució externa per desenvolupar un programa concret d'atenció especialitzada**, sempre que ho requereixi el seu tractament i reinserció social.
- Interns predisposats al tractament específic i amb capacitat per assumir el **compromís formal** d'observar el règim de vida propi de la institució externa on retre l'atenció especialitzada i així com facilitar les mesures de seguiment i control establertes en el programa.
- El seu gaudiment ha de formar **part del programa individual de tractament**.
- La seva aplicació va dirigida a possibilitar l'accés a **tractaments específics** que afavoreixin l'abordatge de dèficits i problemàtiques concretes dels interns.
- La motivació és facilitar el procés de reinserció i rehabilitació social.
- Quan el programa específic de tractament previst no pugui ser executat d'una altra forma sense l'aplicació d'aquesta mesura de tractament.

3. ACTIVITATS BÀSIQUES DE L'ART. 117 DE L'RP

L'equip de tractament que acorda la proposta d'aplicació de l'art. 117 de l'RP planificarà el programa de tractament específic de l'intern en atenció a la seva evolució i de les seves característiques. Es potenciaran les sortides com a part integral del programa de tractament.

D'entre els programes de tractament especialitzat que poden motivar l'aplicació d'aquesta mesura i que es consideren implicades i necessàries per afavorir el procés

de reinserció i rehabilitació personal i social de l'intern, ens podem trobar les següents:

- Terapèutiques: tractaments especialitzats en el medi extern (centres de salut mental, tractaments especialitzats per a agressors sexuals i per a agressors que han comès delictes contra les persones, tractament de processos addictius, etc.). La derivació la pot fer el treballador social i el psicòleg i en canvi, el seguiment l'ha de portar el psicòleg bàsicament.
- Altres que tinguin relació amb el seu programa individual de tractament i necessitin d'un programa específic a una institució exterior.

4. PROCEDIMENT A SEGUIR PER L'APLICACIÓ DEL 117 DE L'RP

4.1 Avaluació/Informe

Els diferents professionals de l'equip de tractament implicats en el cas elaboraran els informes tècnics oportuns per a la proposta d'aplicació de l'article 117 del RP. Aquests hauran de preveure i valorar els punts següents:

a) Valoració del pronòstic de risc de l'intern

- Reincidència delictiva
- Trencaments de condemna anteriors
- Temps continuat a la presó
- Valoració de risc en perfils SAC i DEVI
- Sortides a judici pendents que poden modificar les perspectives de compliment de condemna
- L'estil de vida

L'informe d'aquesta àrea l'elaborarà el psicòleg i el jurista responsable del cas.

b) Valoració de l'evolució en el programa de tractament

- Nivell A o B en el SAM o evolució en el PIT
- Conducta penitenciària
- Sortides programades anteriors
- Propostes favorables de permisos
- Els dos supòsits anteriors no s'avaluaran en aquells casos d'interns que no havent complert la quarta part de la condemna, presenten un baix nivell de perillositat, i presenten una necessitat d'intervenció especialitzada a l'exterior del centre penitenciari.

L'informe d'aquesta àrea l'elaborarà l'educador responsable del cas.

c) Valoració del risc de les sortides

- Lloc: institució o centre especialitzat on es desenvolupa el programa específic de tractament a l'exterior, programa que constarà com a activitat terapèutica necessària i prioritària en el seu pla de treball.
- Horari: temps necessari per dur a terme les activitats marcades en el seu programa de tractament específic, especificant-hi la durada de l'activitat, el temps destinat a trasllat o transport, temps destinat a àpats o altres gestions relacionades amb el desenvolupament d'aquesta mesura. **La durada de cada sortida diària no excedirà les vuit hores.**
- Mitjà de transport: especificació del tipus de transport que utilitzarà l'intern, nombre de transports necessaris, distància al lloc on es desenvolupa l'activitat, cost dels transports i mitjans per a cobrir aquestes despeses.
- Cost general diari econòmic: despeses de transport, d'àpats, de material necessari per al desenvolupament de l'activitat. Forma de finançament. L'intern ha d'assumir part de la despesa de la sortida sempre que disposi de peculi suficient.

L'informe el redactarà el professional referent del programa específic de tractament que l'intern durà a terme a l'exterior amb la coordinació del treballador social assignat al cas.

d) Valoració dels recursos externs

S'ha de fer la valoració de l'adequació de l'activitat específica de tractament a desenvolupar a l'exterior, així com la valoració i comprovació del recurs, institució o centre especialitzat on es portarà a terme la mesura. En aquest sentit s'han de tenir en compte les garanties següents en l'aplicació de la mesura:

- Adequació i idoneïtat del programa especialitzat de tractament a l'exterior.
- Adequació i idoneïtat del recurs, centre o institució on es porti a terme la mesura.

L'informe el redactarà el professional referent de l'activitat específica de tractament que l'intern durà a terme a l'exterior i es farà en coordinació amb el treballador social assignat al cas.

4.3. Tramitació de la proposta de l'article 117 de l'RP

En el moment que es decideixi la necessitat d'aplicació d'aquesta mesura, segons el programa de tractament de l'intern, s'han de seguir els procediments següents, depenent del tipus de sortida:

I. Sortides regulars

II. Sortides puntuals o irregulars

I. Tramitació de la proposta per a sortides regulars a la institució exterior

- Com a mínim, es farà un estudi mensual dels casos susceptibles d'aplicació d'art. 117 de l'RP.
- Es farà la valoració i proposta, per part dels professionals pertinents, en la Junta de Tractament.
- L'aplicació de la mesura requerirà de l'autorització prèvia del jutge de vigilància penitenciària.
- Introducció al centre penitenciari de la proposta al SIPC.
- Es revisarà l'art. 117 de l'RP i es farà coincidir amb les revisions de grau pertinents. En el moment que l'intern reuneixi els requisits necessaris per accedir al tercer grau de tractament penitenciari, es farà la proposta de progressió pertinent.

En el cas que es produeixi una proposta de regressió a segon grau de tractament penitenciari, per motius diferents a l'evolució en el programa específic de tractament individualitzat de l'intern, i sempre que es reuneixin els requisits necessaris i es consideri adient l'aplicació d'aquesta mesura, serà la Junta de Tractament de medi ordinari amb la informació aportada per l'equip de medi obert qui farà la proposta d'aplicació de l'article 117 de l'RP, perquè l'intern no perdi la possibilitat de continuar amb el programa específic de tractament que estava executant a l'exterior.

II. Tramitació de la proposta per a sortides puntuals o irregulars a la institució exterior

- Es farà la valoració i proposta, per part dels professionals pertinents, en la Junta de Tractament.
- Es trametran els informes de proposta favorable d'aplicació de la mesura regimental a la Secció de Tractament del SSPRJJ i es requerirà de l'autorització prèvia del centre directiu per fer executiva la mesura.
- Introducció al centre penitenciari de la proposta al SIPC.

4.4. Criteris de concessió

A l'hora d'aplicar aquesta mesura s'haurà de tenir en compte els requisits següents:

- Per regla general, trobar-se a 4 anys de les 2/3 parts del compliment de la condemna. En els casos de SAC i DEVI, a 4 anys de les 3/4 parts de la condemna.
- Tanmateix i en general, hauran de tenir propostes de permís favorables i sortides programades anteriors. Llevat els casos que no tenen la 1/4 part de la condemna completa.
- Puntuacions A o B en el SAM, o bona valoració en el seu PTI.
- S'ha d'haver efectuat el programa DEVI o SAC, quan es prevegi la necessitat d'aplicació d'aquesta mesura en els perfils corresponents.

- Interns que per delictes/condemna tinguin un perfil de baixa perillositat i de baix risc de trencament de condemna. Cal anar alerta amb aquesta redacció, ja que el perfil de baixa perillositat no solament ha de tenir en compte variables estàtiques, sinó que ha d'integrar variables dinàmiques.

4.5. Condicions d'execució de la sortida

S'han de concretar els aspectes següents de les sortides:

- Horari: Cal especificar l'horari i el temps de duració de la sortida diària pel desenvolupament del programa específic de tractament a l'exterior. Es procurarà que les sortides es facin en horari diürn, i de dilluns a divendres. Caldrà justificar i motivar altres casos.
- Itineraris: procurar la proximitat dels recursos al centre penitenciar referent, que el temps de desplaçament sigui raonable, estudiar i informar dels mitjans de transport més adients, etc.
- Reingrés de l'intern al centre penitenciar: es faran els controls oportuns segons els casos (control toxicològic, escorcolls, etc.).
- Ubicació al centre dels interns als quals s'aplica l'article 117 de l'RP: es procurarà la seva ubicació en mòduls semioberts i, en el seu defecte, s'ubicaran en el departament que es consideri més oportú (unitats d'interns que surtin de permisos, etc).

4.6 Mesures de control i seguretat

S'establirà un compromís amb l'intern per l'aplicació d'aquesta mesura. En aquest sentit s'elaborarà un contracte conductual, on quedaran fixades totes les mesures de control en relació amb la sortida.

S'establiran els controls oportuns segons el perfil i el moment de cada intern.

El professional de referència farà el seguiment i la supervisió del compliment dels acords pactats.

L'intern ha d'informar dels canvis o incidències que ocorrin durant el desenvolupament de les sortides efectuades per portar a terme el programa específic de tractament, i per poder fer els reajustaments necessaris que necessiti l'execució de la mesura.

S'ha d'informar l'intern de les conseqüències del no compliment del compromís.

4.7 Avaluació de l'aplicació

L'equip de tractament ha d'informar de l'evolució de l'intern en la mesura a la Secció de Tractament, sempre que es produeixi algun canvi significatiu en el seu programa d'activitats.

L'equip també ha de fer el seguiment de la mesura i preveure-la en el Sistema d'avaluació i motivació.

4.8 Motius de suspensió de l'aplicació de l'art. 117 de l'RP

- Suspensió de la mesura pel canvi provisional de l'intern de centre penitenciar per motius aliens al programa de tractament contingut en l'aplicació de l'article 117 de l'RP (assistència a judicis, diligències, etc.).
- Si recorre el Ministeri Fiscal o l'intern, no se suspèn l'execució de l'article 117 de l'RP, fins a la resolució del recurs d'apel·lació per part de l'autoritat competent. Malgrat això, per als interns inclosos en programes SAC o DEVI, es valorarà la continuïtat de la mesura de tractament.
- De forma excepcional i motivada es procedirà a la suspensió cautelar de la mesura derivada de la necessitat de fer les recerques oportunes que permetin esclarir determinades circumstàncies d'índole processal i penal, de seguretat, regimentals o de tractament de l'intern.

4.9. Motius de finalització de l'aplicació de l'art. 117 de l'RP

- Finalització de la mesura de tractament o del programa específic de tractament que determini la seva aplicació.
- Per a l'evolució desfavorable conductual o tractamental mitjançant la valoració prèvia de l'EOT.
- Progressió a 3r grau de tractament penitenciar.
- Modificació de la situació processal i penal de l'intern, fet que comporta un canvi en la valoració de l'aplicació de la mesura.
- Per trasllat fora de la CCAA.
- Per altres motius derivats de la situació individualitzada de l'intern, valorades prèviament per l'EOT.

4.10. Avaluació del programa

Quan es consideri necessari avaluar el programa es podran obtenir les dades següents:

- Nombre d'aplicacions
- Distribució per tipologies
- Distribució per centres
- Nombre d'interns que no reingressen (perfil d'aquests interns)

Disposició addicional

Per tal de resoldre qualsevol dubte o necessitat d'adequació del contingut d'aquesta Circular, s'ha d'adreçar la consulta al cap del Servei de Rehabilitació.

Disposició final

En rebre aquesta Circular, que haurà de ser llegida en la primera junta ordinària de tractament que tingui lloc després de rebre-la, se n'ha d'acusar la recepció a la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat.

Aquesta Circular entrarà en vigor l'1 de febrer de 2005.

Albert Batlle i Bastardas

Barcelona, 17 de gener de 2005